

Leibniz: harmonia wprzódry ustanowiona, teodycea

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Gra edukacyjna](#)
- [Film](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Gottfried Wilhelm Leibniz cyt. za: Frederick Copleston, *List do de Voldera*, *Historia filozofii*, t. IV.
- Źródło: Gottfried Wilhelm Leibniz cyt. za: Frederick Copleston, *List do de Basnage'a*.
- Źródło: Gottfried Wilhelm Leibniz, *Monadologia*, tłum. H. Elzenberg.

Leibniz: harmonia wprzódry ustanowiona, teodycea

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Jak to możliwe, że doskonały Bóg stworzył świat, w którym istnieje zło? Skoro wszystko jest zaprogramowane z góry, to pewnie i niedoskonałość świata, cierpienie i niemoralność należy uznać za część Boskiego planu? Czy zło jest dla każdego takie samo? Czy to, co się wydarzyło w życiu, możemy ocenić dopiero po jakimś czasie?

Leibniz uważał, że występowanie zła jest niezbędne dla harmonii świata i każda próba wyeliminowania zła wiązałaby się utratą jakiegoś dobra. Sądził, że Bóg wybrał najlepszy z możliwych scenariuszy. Mógł stworzyć pozornie lepszy świat, lecz najwidoczniej ten świat okazałby się jeszcze gorszy... Filozofia, która podejmuje wysiłek usprawiedliwienia Boga, zwana jest teodyceą.

Twoje cele

- Poznasz rozwinięty przez Leibniza pogląd o harmonii świata.
- Przeanalizujesz teodyceę Leibniza, nawiązującą do koncepcji harmonii świata.

- Zastanowisz się nad znaczeniem stwierdzenia, że zło jest warunkiem lepszego dobra.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat filozofii Leibniza, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [Spinoza i Leibniz: sylwetki filozofów, problemy i wyzwania](#)
- [Panlogizm Leibniza](#)
- [Pluralizm Leibniza](#)
- [Czym są monady według Gottfrieda Wilhelma Leibniza?](#)
- [Monadologia. Jak zbudowany jest świat?](#)

Harmonia wprzódry ustanowiona

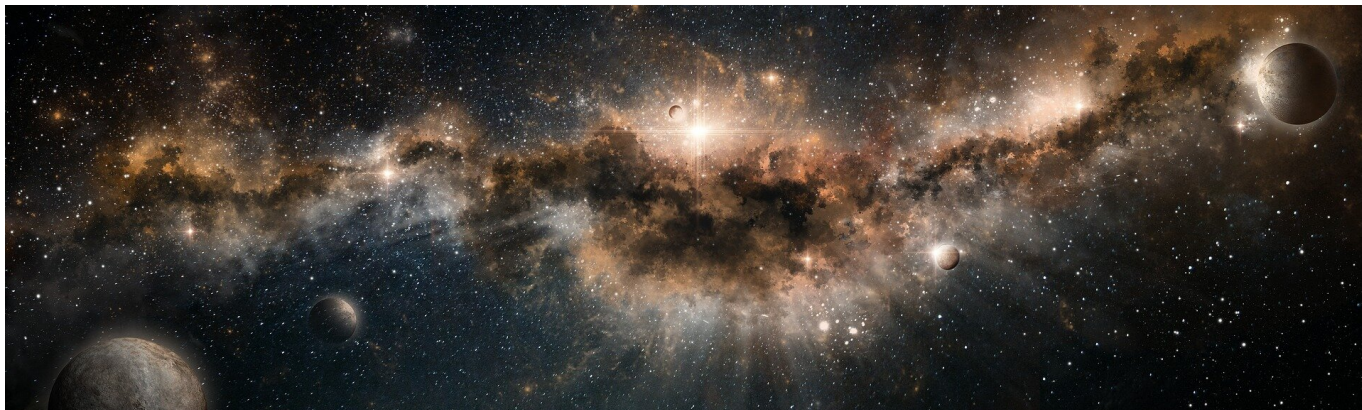
Pewne specyficzne właściwości [monad](#), jakie w ujęciu Leibniza logicznie wynikają z ich istoty, prowadzą go do niezwykle oryginalnego sposobu postawienia kwestii poznania. Leibniz dowodzi bowiem, że monady zawierają w sobie zasadę ruchu (są obdarzone wewnętrzną siłą, koniecznością ciągłego rozwoju) i są samowystarczalne:

” Gottfried Wilhelm Leibniz

Monadologia,

[...] mają one w sobie pewną doskonałość, a jakaś właściwa im samowystarczalność czyni z nich źródło własnych czynności wewnętrznych i – rzecz by można – bezcielesne automaty.

Źródło: Gottfried Wilhelm Leibniz, *Monadologia*, tłum. H. Elzenberg.

Dzięki zdolności poznania, monada odzwierciedla cały kosmos.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Wywodzi następnie słynną tezę, że „**monady nie mają okien**”. Oznacza to, że cała ich aktywność jest czysto wewnętrzna – ani nie przyjmują żadnych bodźców ze świata zewnętrznego, ani ich nie wytwarzają. Są zamkniętymi w sobie istnościami i nie wchodzi w żadne interakcje między sobą. Jak zatem zachodzi poznanie i działanie? Zdaniem Leibniza każda monada wyraża cały wszechświat (choć niektóre wyrażają go precyzyjniej niż inne) i jest osobnym światem w sobie. Jednak każda z nich zmienia się wewnętrznie odpowiednio do zmian zachodzących w innych monadach, tak że wszystkie zmiany, choć niezależne od siebie, są uzgodnione z całą resztą i zachodzą w uporządkowany sposób, a dzieje się to dzięki **harmonii**, wedle której urządzony jest świat. Tak że gdyby:

” Gottfried Wilhelm Leibniz cyt. za: Frederick Copleston

List do de Voldera, Historia filozofii

[...] odjąć jedną rzecz, lub założyć jej inność, wszystkie rzeczy w świecie byłyby różne od tych, które są teraz.

Źródło: Gottfried Wilhelm Leibniz cyt. za: Frederick Copleston, *List do de Voldera, Historia filozofii*, t. IV.

Harmonia, o której mowa, została jednak wcześniej ustanowiona przez Boga:

” Gottfried Wilhelm Leibniz cyt. za: Frederick Copleston

List do de Basnage’a

[...] na początku rzeczy, po czym wszystko już idzie swą własną drogą w zakresie zjawisk natury, stosownie do praw dusz i ciał.

Wszystko w świecie dzieje się bez rzeczywistych oddziaływań przyczynowo-skutkowych między monadami i bez rzeczywistych procesów postrzegania: przedmiotem postrzeżenia są tylko wewnętrzne stany monady. Nie zachodzą takie oddziaływania również między duszą a ciałem człowieka. Omówmy ideę harmonii „wprzód” na przykładzie pewnego eksperymentu. Oto podnoszę rękę. Jak to się dzieje, że wykonuję tę czynność? Zdaniem Leibniza prawda jest taka, że to nie ja podnoszę rękę. Przeżywam pragnienie podniesienia jej, a następnie przeżywam postrzeżenie, że ona się podnosi. Ale to są wszystko stany wewnętrzne, to są moje wewnętrzne postrzeżenia. Bóg urządził świat w taki sposób, że przewidział, iż ja dzisiaj, teraz będę chciał podnieść rękę. Więc moja ręka faktycznie się podnosi, ale robi to zupełnie niezależnie od mojej woli. Wszystko jest z góry zaprogramowane przez Boga tak, żeby ze sobą harmonizowało.

Bóg często jest przedstawiany jako zegarmistrz. Jak zegarmistrz, który zsynchronizował wszystkie zegary i puścił je w ruch, tak Bóg ustanowił harmonię w chwili stworzenia świata. Mimo, że zegary działają niezależnie od siebie, są ze sobą zgodne i wskazują tę samą godzinę. Wszystko, co wydarza się w świecie zostało przesądzone w chwili jego stworzenia. Świat jest więc trochę jak film w kinie: ścieżka dźwiękowa i ścieżka wizualna puszczone są osobno, ale widz o tym nie wie i ma wrażenie, że dźwięk jest nieodłączną częścią obrazu.

Źródło: dostępny w internecie: <https://pixabay.com/>, domena publiczna.

Teodycea

Teodycea (od gr. *théos* – Bóg i *diké* – sprawiedliwość), czyli usprawiedliwienie Boga, to szczególna dziedzina rozważań teologicznych i filozoficznych poszukująca odpowiedzi na pytanie, jak to jest możliwe, że dobry i doskonały Bóg stworzył świat, w którym jest zło. Odpowiedź ta ma jednocześnie stanowić obronę Bożej miłości i sprawiedliwości.

Problem pogodzenia równoczesnego istnienia dobra i zła w wiecie, był obecny na gruncie myśli europejskiej przynajmniej od czasów Epikura. Próbę pogodzenia wiary w dobrego i wszechmocnego Stwórcę i obecność zła podjęli dwaj myśliciele: św. Augustyn i Gottfried W. Leibniz. Mimo, iż to Leibniz wprowadził do języka filozofii religii termin teodycea, to biskup Hippony pierwszy nakreślił tory, jakimi toczyła się średniowieczna a później nowożytna dyskusja na temat tego dylematu.

Swą *Teodyceę* Leibniz zaczyna od przeprowadzenia **klasyfikacji zła**. Dzieli je na metafizyczne (niedoskonałość świata), fizyczne (ból i cierpienie) oraz moralne (grzech). Następnie dowodzi, że każdy z tych rodzajów zła jest niezbędny dla harmonii całości; Bóg więc stworzył **najdoskonalszy z możliwych światów**. Mógł wprawdzie stworzyć inny świat niż ten, który znamy, jednak tego nie zrobił: wszystkie inne możliwe światy byłyby wyłącznie gorsze. Istniejące zło wydaje się zbędne tylko z perspektywy niedoskonałego umysłu ludzkiego.

Idea wiecznego pokoju

Mówiąc o najlepszym z możliwych światów, Leibniz nie twierdził, że ten, na którym żyjemy, nie może być jeszcze lepszy. Uważał, że zło istniejące na świecie stanowi składnik współtworzący całość, co było wyrazem tzw. metafizycznego optymizmu, którym określić możemy to stanowisko. Wierzył, że zło przeminie a ludzkość będzie stale postępować ku doskonałości. W tym kontekście opracował koncepcję wiecznego pokoju, zawierającą szczegółowe zasady sprawiedliwych stosunków między narodami. Jako dyplomata podjął też wiele prób, żeby ideę tę wcielić w życie, proponował na przykład stworzenie ligi państw chrześcijańskich.

Ciekawostka

Metafizyczny optymizm Leibniza stał się z czasem powodem kpin. Kilkadziesiąt lat po śmierci Leibniza miało miejsce w Lizbonie (1 listopada 1755 r.) trzęsienie ziemi, które pochłonęło dziesiątki tysięcy osób. Opisał je Wolter w swojej powieści filozoficznej *Kandyd, czyli Optymizm*, która była satyryczną polemiką z optymizmem Leibniza.

Idea ta stała się częstym motywem we współczesnej kinematografii. Dobrym przykładem może być tu film *Efekt motyla* w reżyserii Erica Bressa i J. Mackye Grubera (2004). Bohaterowie filmu doświadczyli w dzieciństwie pewnej tragedii, która położyła się cieniem na całe ich późniejsze życie. Jeden z bohaterów zyskał zdolność cofania się w czasie i zmieniania biegu wypadków. Robi to kilkakrotnie, próbując na różne sposoby odwrócić tragedię, ale za każdym razem okazuje się, że przyszłość jest jeszcze gorsza.

Źródło: Kadr z filmu *Efekt motyla* w reż. Erica Bressa i J. Mackye Grubera (2004), tylko do użytku edukacyjnego.

Idea ta stała się częstym motywem we współczesnej kinematografii. Dobrym przykładem może być tu film *Efekt motyla* w reżyserii Erica Bressa i J. Mackye Grubera (2004). Bohaterowie filmu doświadczyli w dzieciństwie pewnej tragedii, która położyła się cieniem na całe ich późniejsze życie. Jeden z bohaterów zyskał zdolność cofania się w czasie i zmieniania biegu wypadków. Robi to kilkakrotnie, próbując na różne sposoby odwrócić tragedię, ale za każdym razem okazuje się, że przyszłość jest jeszcze gorsza. W wizji Leibniza Bóg jest istotą, która porównawszy wszystkie możliwe wersje świata, wybrała najlepszą. Jeżeli wydaje nam się, że coś złego, jakieś cierpienie (chorobę, np. mukowiscydozę), lub coś nieprzyjemnego (jak komary) można by ze świata z powodzeniem usunąć, a świat na tym by tylko zyskał, to ulegamy iluzji wynikającej z braku właściwej perspektywy. Wszystkie rzeczy są ze sobą w świecie połączone i każde zło jest w tej całości niezbędne. Usunięcie jakiegoś zła zawsze by spowodowało utratę jakiegoś dobra.

Słownik

harmonia przedustawna (*harmonia praestabilita*)

kluczowe pojęcie systemu Leibniza, oznaczają stan jednogodności doświadczenia wszystkich podmiotów (monad), jest on następstwem działania monady najwyższej (Boga), która taką harmonię pośród wszystkich bytów (monad) stworzonych z góry, w samym dziele stworzenia świata, ustanowiła; zdaniem Leibniza wszyscy żyjemy w tym samym świecie, choć tak naprawdę, jako zamknięte w sobie monady, mające jedynie stronę wewnętrzną, nie komunikujemy się ze sobą

monada

(gr. *monás, monádos* – jedność, jednostka), termin pochodzący od pitagorejczyków, określający indywidualną, prostą substancję, elementarny, duchowy lub cielesny składnik rzeczywistości

Gra edukacyjna

Polecenie 1

Zagraj i sprawdź swoją wiedzę na temat filozofii Leibniza. Na odpowiedź na wszystkie pytania masz 5 minut. Jeżeli zdarzyło ci się popełnić błąd, po zakończonym teście sprawdź, które odpowiedzi są nieprawidłowe i spróbuj jeszcze raz.

Test

Zagraj i sprawdź swoją wiedzę na temat filozofii Leibniza, biorąc udział w grze.

Poziom trudności:

łatwy

Limit czasu:

5 min

Twój ostatni wynik:

–

Uruchom

Polecenie 2

Ułóż pytanie testowe, które mogłoby się pojawić w quizie dotyczącym Leibniza.

Film

Polecenie 1

Odpowiedz na pytanie, co w kontekście filozofii Leibniza oznacza stwierdzenie, że zło jest warunkiem lepszego dobra?

Film dostępny pod adresem </preview/resource/RorneXUPpLbNm>

Film. *Teodycea Leibniza*.

Wykłada prof. Jan Hartman. Rozmowę prowadzi Edward Pasewicz.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film opowiada o koncepcji teodycei Leibniza.

Ćwiczenie 1

Jaki jest, według Leibniza, zasadniczy warunek ludzkiej wolności? Zaznacz poprawną odpowiedź.

- ☐ Możliwość robienia tego, co się chce.
- ☐ Człowiek jest zdeterminowany, czyli nie posiada żadnej wolności.
- ☐ Możliwość wyboru między rozmaitymi możliwościami działania.

Ćwiczenie 2

Dokończ zdanie.

Autorem/autorką koncepcji monadyzmu biologicznego jest

Jan Matejko

Zofia Stryjeńska

Stanisław Ignacy Witkiewicz

Olga Boznańska

Ćwiczenie 3

Na podstawie informacji zawartych w filmie i dostępnych ci źródeł wyjaśnij, czym charakteryzuje się monadyzm biologiczny.

Polecenie 2

Leibniz uważa, że świat stanowi harmonijną całość. Opowiedz na pytanie, czy współczesny stan wiedzy fizycznej o świecie potwierdza to stanowisko?

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Leibniz: harmonia wprzódry ustanowiona, teodycea

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

3. René Descartes. Uczeń:

4) omawia poglądy jednego z następujących kontynuatorów filozofii René Descartesa: Gottfrieda Wilhelma Leibniza lub Barucha Spinozy;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- charakteryzuje rozwinięty przez Leibniza pogląd o harmonii świata;
- analizuje teodyceę Leibniza;
- wyjaśnia znaczenie stwierdzenia, że zło jest warunkiem lepszego dobra.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z medium w sekcji „Film”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie. Na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika wyświetla temat lekcji, następnie omawia cel zajęć i informuje uczniów o ich planowanym przebiegu. Wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika nauczyciel sprawdza przygotowanie uczniów do lekcji. Następnie inicjuje rozmowę kierowaną na podstawie pytań zawartych we wprowadzeniu.

Faza realizacyjna:

1. **Burza mózgów.** Nauczyciel informuje uczniów, że będą pracować metodą burzy mózgów i, jeśli to konieczne, wyjaśnia jej zasady. Wyłania także moderatora, który będzie zapisywał pomysły na tablicy, a następnie określa czas wykonania zadania. Następnie nauczyciel zadaje uczniom pytanie: Jak Leibniz usprawiedliwia zło istniejące w „najlepszym z możliwych światów”? Uczniowie podają propozycje odpowiedzi. Po zakończeniu fazy twórczej następuje wspólna weryfikacja pomysłów. Nauczyciel prosi uczniów, aby porównali swoje propozycje z informacjami zamieszczonymi na tablicy.
2. **Praca z multimediami.** Uczniowie indywidualnie rozwiązują test samosprawdzający. Następnie układają pytanie testowe i zadają je osobie z ławki.
3. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do polecenia nr 1 i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie udzielają odpowiedzi na polecenie nr 2 z zakładki „Film”: *Leibniz uważa, że świat stanowi harmonijną całość. Czy*

współczesny stan wiedzy fizycznej o świecie potwierdza to stanowisko?

2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Stwórz krzyżówkę podsumowującą zajęcia i zawierającą minimum dziesięć haseł.

Materiały pomocnicze:

- Sytnik-Czetwertyński J., *Metafizyczne zasady wszechświata. Kartezjusz, Newton, Leibniz*, Kraków 2006.
- Sytnik-Czetwertyński J., *Monadologia – teoria absolutna*, w: „Kwartalnik Filozoficzny”, tom XLIV, 2016, zeszyt 4, s. 67-80.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Gra edukacyjna” do podsumowania lekcji.